

การแปล

หลักพระพุทธศาสนา

บังอร สว่างวิมล

“ผู้เขียนขอแสดงกตเวทิตาต่อสมเด็จพระญาณสังวร
เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ผู้ซึ่งมีเมตตาช่วยจัดหาหนังสือ
ประวัติการแปลหลักพระพุทธศาสนาให้ผู้เขียนได้ค้นคว้า”

อนึ่งขอขอบคุณ อาจารย์สุเชาวน์ พลอยหอม
ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลบางส่วนในเรื่องประวัติการแปลให้

คำนำ

บทความเรื่องนี้ส่วนใหญ่เกิดจากประสบการณ์ในการแปลหลักพระพุทธศาสนาของผู้เขียนมานานนับ 10 ปี ตลอดจนประสบการณ์ในการเป็นอาจารย์สอนแปลให้กับนิสิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความแบ่งออกเป็นสองภาค ภาคที่ 1 คือเรื่องการแปลหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะอภิปรายถึงประวัติการแปลหลักพระพุทธศาสนา ปัญหาในการแปลพร้อมทั้งตัวอย่างและหลักในการแปล

ส่วนภาคที่ 2 เป็นเรื่องการแปลโดยทั่วไป ความรู้พื้นฐานทั่วไป สำหรับผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ในการแปลหรือการสอนแปลใดๆ ทั้งสิ้น เนื้อเรื่องประกอบขึ้นด้วย คำจำกัดความของการแปล กระบวนการแปล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ประวัติการแปล ปัญหา และการสอนแปล

เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้เขียนจึงขอนำส่วนหนึ่งในพระธรรมเทศนาทุกถกถก ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร วัชรพรนิเวศวิหาร รัชพระราชทานถวายในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานแห่งพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี มาเป็นบทนำประกอบบทความเรื่องนี้ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นตัวอย่างประกอบปัญหาในการแปลหลักธรรมทางพุทธศาสนา

นำเรื่อง

ในรัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเป็นสมเด็จพระมหากษัตริราชพระองค์ที่ 9 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ได้ทรงแสดงพระบรมราชปณิธานไว้โดยมีพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” แล้วทรงหลัง ทักษิณาทก ตั้งพระราชสัตยาธิฐานที่จะทรงบริหารพระราชอาณาจักรโดยทศพิธราชธรรม และในพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติแล้ว และกำลังทรงปฏิบัติอยู่ ก็เป็นประจักษ์พยานแก่พสกนิกรตลอดถึงชาวประชานานาชาติว่าทรงมีพระราชวิริยอุตสาหะในอันที่จะทรงประพฤติปฏิบัติตามพระบรมราชปณิธานที่ได้พระราชทานไว้ทุกประการ ทรงตั้งอยู่ในกตัญญูกตเวทิตาธรรม ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม มีพระมหากรุณาเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ทรงประกอบพระราชกรณียกิจทั้งปวง เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนโดยไม่ทรงคำนึงถึงความลำบาก เหนื่อยยาก ไม่ทรงคำนึงถึงภัยอันตรายทั้งปวงในทุกด้าน ทุกทาง อาทิ ในการพัฒนาการศึกษา ในการพัฒนาที่ดิน และในสวนจิตรลดาภิปรายให้ทำนา เลี้ยงโคนม เป็นต้น เพื่อใช้ที่ดินให้บังเกิดเป็นประโยชน์และเป็นการทดลองทดสอบต่าง ๆ ด้วย ในการพัฒนาป่าไม้ การทำ

ฝนหลวง การพัฒนาชลประทาน ทำการขุดคลองระบายน้ำ อ่างเก็บน้ำ การบริการแพทย์หลวงแก่ประชาชน การอุปถัมภ์ศาสนา ในปีหนึ่ง ๆ ทรงอุทิศเวลาไม่ต่ำกว่า 200 วันโดยประมาณ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร และทอดพระเนตรกิจการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภาคของประเทศ ในการนี้ได้ทรงวางแผนพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในพื้นที่ดังกล่าวในทุกด้านอย่างสอดคล้อง มีการประสานประโยชน์และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เหตุที่เสด็จพระราชดำเนินไปถึงสถานที่นั้นด้วยพระองค์เอง และได้ทรงศึกษาเพื่อทรงทราบความเป็นไปในที่นั้น ๆ อย่างแท้จริง จากการทรงพบประชาชน ทรงได้ถามตรวจตราอย่างถี่ถ้วน พระราชทานพระราชดำริในการวางโครงการพัฒนาร่วมกับเจ้าหน้าที่ในส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร ได้ทรงทราบปัญหาขัดข้องและทางที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ได้โดยถูกต้อง แต่ละท้องถิ่นย่อมมีปัญหาต่าง ๆ กัน การปฏิบัติแก้ปัญหาที่ต้องทรงปฏิบัติต่าง ๆ กันตามควรแก่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เช่น ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน และปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการชลประทาน ก็มีพระราชดำริให้สำรวจสถานที่สร้างอ่างเก็บน้ำที่มีประโยชน์อันเนกประสงค์ โปรดให้จัดที่ดินแบ่งปันประชาชนเพื่อการเกษตรและส่งเสริมการเกษตรกรรมทุกแขนง ทรงส่งเสริมกิจการธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ โปรดการประหยัคมีชัยศักดิ์ โดยการใช้วัสดุอุปกรณ์พื้นบ้านที่หาได้ง่ายเป็นต้น ได้ทรงแนะนำระบบสหกรณ์ซึ่งหมายความว่าการทำงานร่วมกัน เพราะจะได้ช่วยเหลือแนะนำแลกเปลี่ยนความรู้กัน แต่สมาชิกสหกรณ์ทุกคนจะต้องเคร่งครัดต่อวินัย ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามัคคีกลมเกลียวกัน รู้จักประหยัดและต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตน จึงทรงเป็นร่มเกล้าของชาวไทยโดยแท้ ทั้งนี้เพราะทรงเป็นกตัญญูกตเวทิต่อสมเด็จพระบรมพิตรมหากษัตริราชเจ้า ผู้ทรงนำพระราชวงศ์และมุขอำมาตย์มนตรีทั้งปวง เป็นต้น ฉะนั้นจึงทรงเป็นบุพการีของประชาชนทั้งปวงอีกด้วย

ธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นบุพการีและกตัญญูกตเวทิตันนั้น รวมเข้าก็คือธรรมเป็นเครื่องเกื้อกูลกันและกัน

นั่นเอง คือความประพฤติที่เป็นธรรมเป็นคุณเกื้อกูล มิใช่เป็นโทษ อาทิตศพิทธราชธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ และผู้ปกครองทั้งหลาย และในการปฏิบัตินั้นก็ประกอบด้วย สัปปริสธรรม คือธรรมของ *สัตบุรุษ* 7 ประการ ได้แก่

1. รัชมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
2. อุตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล
3. อุตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน
4. มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
5. กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา
6. ปุคคลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล
7. ปริสัญญตา ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือ หมู่ชน

ประกอบกับธรรมที่ตรัสไว้โดยผู้อื่น แต่โดยรวมเข้าเป็นข้อปฏิบัติอันเป็นคุณเกื้อกูลให้เกิดความสุข มิใช่เป็นโทษให้เกิดทุกข์ ผู้ปฏิบัติที่เป็นคุณเกื้อกูลก่อน ได้ชื่อว่าเป็นบุพการี ผู้ปฏิบัติที่เกื้อกูลคือเป็นคุณเกื้อกูลตอบแทนก็เป็นกตัญญูกตเวทิต่าง ๆ ก็คือว่า ให้ทำความดีที่เกื้อกูลนั่นเอง トラบใดบุคคลทั้งหลาย ผู้รวมกันอยู่เป็นหมู่ตั้งแต่หมู่เล็กจนถึงหมู่ใหญ่ ต่างประกอบความดีที่เป็นคุณเกื้อกูลแก่กันและกัน ต่างก็ได้ชื่อว่าเป็นบุพการีเป็นกตัญญูกตเวทิตราบนั้น ความตั้งมั่นความเจริญของหมู่มชนนั้นย่อมดำรงอยู่จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนจะพึงประกอบคุณงามความดี เพื่อเกื้อกูลกันและกันให้มากที่สุด เว้นการปฏิบัติ กระทำสิ่งที่เป็นโทษ ก่อให้เกิดทุกข์ภัยพิบัติต่อกัน และกัน

สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าทุกพระองค์ *ผู้ทรงดำรงไอศวรรยราชปรีดิ์* ปกครองประเทศชาติประชาชน ให้มีความสุขความเจริญมาโดยลำดับได้ชื่อว่าทรงเป็น บุษอาชาไนยตามพระพุทธรูปที่ตรัสไว้ว่า

“ทุลลโก ปุริสาชญโณ น โส สพฺพุตถ ชายตี
ยตฺถ โส ชายตี ธีโร ตํ กุถฺ สุขเมธติ

บุษอาชาไนย หาได้ยาก บุษอาชาไนยย่อมไม่เกิดขึ้นในที่ทั่วไป บุษอาชาไนยผู้ทรงปัญญาเกิดในที่ ตระกูลใด ตระกูลนั้นย่อมบรรลุถึงความสุข”

“สพฺปริโส ภิกฺขเว กุเล ชายมาโน พหุโน ชนฺสุส
อตุทาย หิตาย สุขาย โหติ” เป็นอาทิ ความว่า “ภิกษุ

ทั้งหลาย สัตตบุรุษเกิดขึ้นในสกุล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข แห่งชนเป็นอันมาก ย่อมยังประโยชน์-เกื้อกูล และสุขให้สำเร็จแก่มารดา บิดา แก่บุตรภริยา แก่หมู่คนผู้เป็นทาสกรรมกร แก่มิตรומาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เปรียบเหมือนมหาเมฆ ยังฝนให้ตก ทำข้าวกล้าให้สำเร็จ ย่อมยังประโยชน์ เกื้อกูลและสุขให้เกิดแก่มหาชนฉะนั้น”

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐได้ทรงรำลึกถึงพระราช *อุปการคุณูปการ* แห่งสมเด็จพระบรมพรมมหากษัตริราชเจ้าแห่งพระบรมราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ นับแต่พระปฐมบรมกษัตริราชเจ้า ผู้ทรงสถาปนาพระบรมราชวงศ์ ทรงตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ และทุก ๆ อย่าง ทุก ๆ พระองค์ ซึ่งได้ทรงสืบพระราชสันตติวงศ์มาโดยลำดับ เป็นต้น ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวาย *ชื่อว่าได้ทรงตั้งอยู่ในกตัญญูกตเวทิตาธรรมภูมิชั้นของสาธุชน* ตามพระพุทธรูปที่ตรัสไว้ว่า ภูมิเวสาธูรูปาน กตัญญูกตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทิตาเป็นภูมิชั้นของสาธุชน

ขอพระบรมเดชานุภาพแห่งสมเด็จพระบรมพรมมหากษัตริราชเจ้าทุกพระองค์ ได้อภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงพระเจริญราชสวัสดิ์พัฒนา มงคลทุกประการ พร้อมพระราชวงศ์ มุขมนตรี อมาตย์ ข้าราชการราษฎร และสมณชีพราหมณ์ ตลอดจักรกาล

ต่อไปนี้เป็นฉบับแปล ซึ่งแปลโดยผู้เขียนร่วมกับ Mr. Melvyn Sharman

The present king who is the ninth in the Chakri line is of a benevolent nature. This was revealed at his coronation on May 5, 1950 (B.E. 2493), when he defined his intentions clearly, as follows :

“I will rule the country according to the principles of Dhamma for the good of the Thai people and for the sake of their happiness”. Then he poured water (as a symbol of his status as sovereign) and firmly resolved to rule the country in accordance with of The Ten Precepts for a Sovereign Ruler. His activities, both past and present, bear witness to the efforts he has made to fulfill his resolution. He reigns over the country according to the principles of Dhamma

and moreover, is in a state of “Katavedi Dhamma”. He is compassionate and indulges only in those activities that will result in the advantage and happiness of his people. Shunning neither trouble nor danger, he performs his duties for the advantage and happiness of his people, for example, he has encouraged education and attempted to develop the land. Even in the grounds of the Chitlada Palace itself he has ordered it to be used for the growing of rice and the raising of cattle in order to utilize the land to maximum efficiency and at the same time conduct a number of experiments. Moreover, he is responsible for a number of improvements in the field of education, land conservation, forestry and irrigation and has even made artificial rain. He orders canals to be dug for irrigation and reservoirs to be constructed; and has encouraged doctors to serve the people in upcountry areas. At least 200 days out of every year he dedicates to visiting his people and examining the model projects that he has instigated in various barren parts of the country. In these largely unfertile areas, he has devised projects down to the last detail for improving agriculture and national security. With regard to his projects, he takes steps to ensure that the various organizations involved provide each other with mutual help and support.

As he has visited several parts of Thailand and asked his people about the nature of the problems in their particular area, he has been able to gain a better insight into the true nature of their problems and hence find solutions to them. He makes an exhaustive study of the problems, and then draws up the necessary plans, working closely with government officials as well as with the army and the police. Since each part of the country has its own unique problems, however, there need to be different solutions appropriate to the nature of each problem. For example, in some parts of the country, there is insufficient land for farming; in others, there is a lack of water for irrigation. He has solved these problems by constructing reservoirs and dividing up the land for agricultural purposes. Moreover, he firmly supports the idea of rice and cattle banks. He prefers people to be thrifty, to use simple, natural materials that are either

readily available or easily obtainable. He fosters the spirit of cooperation in his people. People have to work together and help one another, which requires each individual member of the group to maintain the strictest discipline. Moreover, each individual has to be diligent, faithful, compassionate and committed to a common goal, in addition to which he must also be thrifty and conscious of his obligations.

Thus, the present king is a perfect example of a really benevolent leader. Moreover, he is “Kataññū Katavedi” towards his ancestors as well as being “Bubhakaree” to his people, meaning he helps and gives support to his people.

The Dhamma practice by which people become “Bubhakaree” and “Kataññū Katavedi” may also be beneficial to other people as well. The “Ten Dhammas for Kings and Rulers” is an example of this kind of practice. In order to practise the “Ten Dhammas”, the king or ruler must possess “Sappuris Dhamma”, or the “Seven Dhammas for a Man of Virtue”. They are as follows :

A virtuous man should :

1. Understand causality
2. Understand the consequences of action
3. Understand his inner self
4. Understand moderation
5. Understand the importance of timing
6. Understand the nature of the individual
7. Understand the nature of the various

classes of people

These Dhammas among others, represent those actions that lend help and support to others, and thus create happiness. A person who supports others is called “Bubhakaree”, and the person who appreciates the kindness done to him and insists on repaying it, is called “Kataññū”. These titles can be applied to anybody, no matter what community he belongs to, provided that he supports others or acknowledges what has been done for him. The durability and stability of the community depends on individuals assisting one another as much as they can, and also on avoiding any action which could be considered harmful and would cause others suffering.

All these Thai monarchs who have reigned

over the country and brought prosperity to their people are called “Purisajaneyyo”, men of noble birth. According to the Buddhist saying. “There are few men of noble birth. Such a man is not born in every family. If he possesses wisdom, then his family will attain happiness.”.

“A virtuous man is destined to support and help others; it is his duty to act in accordance with the benefit and happiness of the many. He will help, support, and bring happiness to his father, mother, wife and offspring as well as to his attendants, his friends and monks. He can be compared to the cloud that brings rain and causes the rice to grow. He is beneficent to others and also brings them happiness”.

His Majesty the King in his benevolence fully appreciates the kindness of his ancestors, all the previous kings of the Chakri dynasty, beginning with King Rama I who established the dynasty and laid the foundations of Ratana-kosin. Thus His Majesty is making merit which he intends to dedicate to his ancestors. He is therefore practising “Kataññū Katavedi” which is a Dhamma appropriate to the mind of the virtuous man.

May the power of all the Chakri Kings of yore protect both their Majesties-the King and the Queen. May their glory shine forth forever together with the royal family, the government, the people and the monks, and may they enjoy prosperity for all time.

ภาคที่ 1

ประวัติการแปลหลักพระพุทธศาสนาเป็นภาษาต่างประเทศ

การแปลหลักพระพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นมาจากพวกมิชชันนารี หรือพวกศาสนาคริสต์ที่มาเผยแพร่ศาสนา เริ่มตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งมีหลักฐานอยู่ใน “จดหมายเหตุลาลูแบร์” ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาในปี พ.ศ. 2230 ในตอนท้ายของจดหมายเหตุนั้น ลาลูแบร์ได้นำเอา “คำแปลอรรถธิบายพระปาฏิโมกข์” และ “คำแปลหัวใจสิกขาบทสำคัญของพระสงฆ์” ซึ่งแปลจากต้นฉบับของชาวสยามมาลงพิมพ์ไว้ด้วย คำแปลนี้ลาลูแบร์มิได้แปลเอง แต่มีผู้อื่นส่งมาให้ขณะที่เขากำลังเตรียมตัวจะเดินทางกลับประเทศฝรั่งเศส พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศาวดาร ผู้ทรงแปลจดหมายเหตุลาลูแบร์เป็นภาษาไทย ได้ทรงวิจารณ์ไว้ว่า ผู้ที่แปลเรื่องราวที่ลาลูแบร์นำมาลงพิมพ์ไว้ในจดหมายเหตุของเขานั้น น่าจะเป็นพวกบาทหลวงฝรั่งเศสที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา และการแปลก็เป็นการแปลเอาตามใจชอบ จนบางแห่งก็เหลวไหลกลายเป็นบิดเบือนให้ร้ายพระพุทธศาสนาไปก็มี (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศาวดาร 2505)

วัตถุประสงค์ในการแปลของพวกมิชชันนารีนี้เข้าใจ

ว่าเพื่อเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และศาสนาของคนไทย เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ศาสนาของตน หรืออาจจะเพื่อส่งไปยังศูนย์กลางในประเทศของตนเพื่อได้ถึงสภาพความเชื่อของคนไทยในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยในการวางแผนการเผยแพร่ศาสนาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

การแปลในยุคต้นนี้ไม่ค่อยมีหลักฐานปรากฏแน่นอน นอกจากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ แต่คาดว่าคงมีการแปลต่อเนื่องกันมาโดยพวกพวกมิชชันนารี จนกระทั่งมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏมีหนังสือชื่อ “The Wheel of Law” หรือ “Buddhism” เป็นหนังสือเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ผู้เขียนคือ Henry Alabaster, Esq. พิมพ์ครั้งแรกในประเทศอังกฤษปี 2413 ต่อมาพิมพ์ที่ Varanasi, Delhi ปี ค.ศ. 1972 หรือ พ.ศ. 2515 นายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ เป็นชาวอังกฤษเป็นล่ามอยู่ในกงสุลอังกฤษประจำประเทศไทย (Interpreter of Her Majesty’s Consulate General of Siam) หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ในคำนำผู้เขียนได้เขียนไว้ว่า

The second part which illustrates the traditional phase, is a Buddhist Gospel, or "Life of Buddha". I have translated it from a popular Siamese work, "Pathomma Somphothiyān", the "Initiation or First Festival of Perfect Wisdom".

My translation is free or literal, according to my judgement. In my parts I have cut out tedious descriptive passages; in one or two places, duly referred to in the notes, I have corrected presumed errors in my Siamese manuscript.

ในตอนที่สองซึ่งเป็นพุทธประวัติ ผู้เขียนได้แปลมาจากต้นฉบับไทย ชื่อ ปฐมสมโพธิญาณ การแปลของเขาเป็นการแปลอิสระโดยใช้วิจารณ์ญาณ เขาได้ตัดทอนและแก้สิ่งที่เขาคิดว่าผิดในต้นฉบับภาษาไทยด้วย

นอกจากนั้น ในเล่มนี้เขายังแปลจากหนังสือ "แสดงกิจจานุกิจ" ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำบุญนาค) อีกด้วย และในหนังสือเล่มนี้เขายังได้กล่าวว่า เขาจะพิมพ์หนังสือเล่มใหม่ ชื่อ "Modern Buddhist" ซึ่งแปลมาจากหนังสือของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์อีกด้วย หนังสือเรื่องนี้พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ โดยบริษัท ทริบเนอร์ เมื่อ พ.ศ. 2413 เช่นเดียวกัน

หลักฐานเกี่ยวกับการแปลหนังสือพระพุทธศาสนาภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ โดยนักแปลชาวไทย คืองานแปลพระมงคลวิเสสเถาที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเทศน์ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการแปลเรื่องนี้ในปี พ.ศ. 2458 พ.ศ. 2461 และ พ.ศ. 2462

งานแปลพระมงคลวิเสสเถา ปี พ.ศ. 2458 ชื่อ "The Buddhist Attitude Towards the National Defence and Administration" ผู้แปลใช้ชื่อว่า "The Translator"

สันนิษฐานว่าแปลโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-

เกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีอ้างอิงอยู่ในบทบรรณาธิการของวารสารวิสาขบูชา พ.ศ. 2517 (1974)

"We manage to find another sermon of the late Prince Patriach, translated by no less a person than His Majesty King Vajiravudh, Rama VI. Professor Frank Reynolds of University of Chicago kindly supplied the text of this sermon."

งานแปลในปี พ.ศ. 2461 ชื่อ "Right is Right" และในปี พ.ศ. 2462 ชื่อ "The Triumph of Right" ซึ่งสันนิษฐานว่าแปลโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (วิสาขบูชา 2519) เช่นกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักแปลชาวไทยพระองค์แรกที่ทรงแปลหลักพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนาให้แก่ชาวต่างประเทศ นอกจากจะทรงแปลพระมงคลวิเสสเถาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสแล้ว ยังทรงแปลสราทธพรตเทศนาในการพระราชกุศลครบ 100 วันสวรรคตของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี เมื่อ พ.ศ. 2462 โดยให้ชื่อภาษาอังกฤษว่า "Spiritual Discourse."

ต่อมาใน พ.ศ. 2488 ได้มีการตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งประเทศไทยเป็นครั้งแรกคือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วัดบวรวิเวศวิหาร และอีกแห่งคือ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ณ วัดมหาธาตุ จึงมีการแปลหนังสือพุทธศาสนาภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษมากขึ้น เริ่มต้นจากแปลหนังสือหลักสูตรนักเรียนชั้นต่าง ๆ และแปลหลักพระพุทธศาสนาอื่น ๆ อีกโดยพระภิกษุบ้าง ขรรวาสบ้าง หรือจัดแปลโดยสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรวิเวศวิหารผู้เป็นประธานการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยและผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้สนับสนุนโครงการแปลหนังสือพุทธศาสนาเป็นภาษาต่างประเทศ ดังนั้นตำราทางพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ และหนังสือที่เป็นหลักสูตรการศึกษาชั้นมูลฐานของพุทธศาสนาในเมืองไทยจึงได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษครบถ้วนทุกชั้น

การแปลในยุคปัจจุบันนี้เกิดจากความเลื่อมใสของผู้แปลในหลักพระพุทธศาสนา จึงเกิดความคิดที่จะเผยแพร่ไปยังเพื่อนร่วมโลกตามคตินิยมของพระพุทธศาสนา มีการแปลคำสอนการปฏิบัติกรรมฐานและพระธรรมเทศนาของพระอาจารย์ที่สำคัญๆ อาทิเช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) พระอาจารย์ชา สุภทฺโท พระอาจารย์มหาบัว ญาณสมฺปนฺโน พระอาจารย์สี รมมธโร พระอาจารย์เทศก์ เทสรสสี พุทธทาสภิกขุ เป็นต้น ผู้แปลมีทั้งไทยและชาวต่างประเทศร่วมกับคนไทย พระภิกษุ และฆราวาส ซึ่งมุ่งเผยแพร่ผลงานและเกียรติคุณของพระอาจารย์ของตน ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างอันดีงามในการศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

ปัญหาในการแปลหลักทางพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

หลักพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่ยากและลึกซึ้ง ซึ่งต้องการความเข้าใจเนื้อหาก่อนแปล นอกจากนั้นยังนำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ดังนั้นนอกเหนือไปจากปัญหาการแปลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักพุทธศาสนา และปัญหาในการแปลคำหรือสำนวนที่นำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤตอีกด้วย

จะขอยกตัวอย่างจากการแปลพระธรรมเทศนาเรื่องทูลลกถา ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวรได้ถวายในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทานถวายสมเด็จพระบรมพรมหาคษัตริยาธิราชเจ้า ในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (ในนำเรื่อง)

ปัญหาในเรื่องศัพท์และการแปลความหมาย

(1) สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงคุณอันประเสริฐ เมื่อดูเผินๆ แล้ว ดูจะเป็นการยากแก่การแปล แต่อาจแยกได้เป็นสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ซึ่งเป็นคำที่พระสงฆ์ใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน และผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ซึ่งหมายถึงคุณความดีที่เป็นที่สุด จึงแปลได้ว่า

His Majesty the king is an individual of surpassing virtue.

(2) แล้วทรงหลังทักษิโณทก ทักษิโณทก หมายถึงน้ำที่ล้างในเวลาทำงานเพื่ออุทิศผลให้แก่ผู้ตาย น้ำที่ล้างลงแปลว่ามอบให้เป็นสิทธิ์ขาด และในที่นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลังเพื่อแสดงว่าพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติเป็นเจ้าแผ่นดิน

จึงแปลทักษิโณทกว่า water แต่ก็อาจจะแปลเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจแก่ผู้อ่านว่า He poured water (as a symbol of his status, as sovereign.)

(3) ผู้ทรงดำรงไอศวรรยาธิปไตย หมายถึงทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แปลได้ว่า They have been on the throne.

(4) บุรุษอาชาไนย แปลว่า คนที่ฝึกหัดมาดีแล้ว หมายถึงคนดี แปลได้ว่า A virtuous man

(5) สัตตบุรุษ คนที่เป็นสัมมาทฐิ ผู้ที่เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ก็คนดีนั่นเอง คือ A virtuous man

(6) อุปการคุณูปการ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล นานาประการ kindness (done)

ปัญหาด้านสำนวนและการใช้ภาษาไทย

ในภาษาไทยบางครั้งก็ใช้คำพูดสั้นๆ แต่สำหรับคนไทยเพราะความคุ้นเคยก็มักจะเข้าใจ แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ถ้าแปลสั้นๆ ตามที่ใจความปรากฏอาจจะไม่ชัดเจน จึงต้องขยายความเพื่อให้เข้าใจ

ตัวอย่าง

1. ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม มีพระมหากษัตริย์คุณเป็นที่ไปในเบื้องหน้า หมายความว่า จะทรงใช้หลักธรรมปกครองประเทศและเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เป็นสำนวนแปลมาจากภาษาบาลี แปลว่า หลังจากนั้น คือหลังจากที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว

He rules the country in accordance with the principles of Dhamma, and after his coronation, he is but merciful.

2. มีการประสานประโยชน์และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หมายถึง มีความร่วมมือในระหว่างบุคคลในที่ต่าง ๆ มีการช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

The various organizations involved

provide each other with mutual help and support.

3. จึงทรงเป็นบุพการีของประชาชนทั้งปวง อีกด้วย บุพการี แปลว่า ผู้ที่ทำอุปการะคุณมาก่อน เช่น บิดามารดา ในที่นี้ หมายความว่าทรงช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนก่อน

He helps and gives support to his people.

4. ประกอบกับธรรมที่ตรัสไว้โดยชื่ออื่น หมายถึง รวมเข้ากับธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้อื่น ๆ

These Dhammas and other Dhammas.

5. ชื่อว่าทรงตั้งอยู่ในกตัตถุญเวทิตาธรรมภูมิชั้นของสาธุชน หมายถึง ความกตัตถุญเป็นธรรมที่เหมาะสมกับระดับจิตใจของคนดี

“Kataññū Katavedi” is a Dhamma appropriate to the mind of a virtuous man.

ปัญหาอื่น ๆ

1. ปัญหาที่เกิดจากท่วงทำนองเขียนของไทย และอังกฤษแตกต่างกัน โดยเฉพาะในการเขียนเรื่องหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งมักจะนำมาจากพระธรรมเทศนา การอธิบายจะเป็นไปเรื่อยๆ โดยมีได้พัฒนาเป็นย่อหน้าที่มีประโยค Topic Sentence ตามแบบภาษาอังกฤษ ไม่มีการเชื่อมโยงประโยคเข้าด้วยกัน (ไม่มี coherence) นอกจากนั้นยังมีการอธิบายและสรุปซ้ำบ่อยๆ (Repetition และ Redundancy) เมื่อนำมาแปลเป็นภาษาอังกฤษจึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องย่อหน้ายาว ประโยคส่วนใหญ่ไม่สัมพันธ์กัน และการซ้ำซ้อนของข้อความ ซึ่งถ้าไม่ตัดทอนข้อความหรือพัฒนาย่อหน้าตามแบบการเขียนย่อหน้าภาษาอังกฤษ จะทำให้การแปลนั้นไม่เป็นธรรมชาติ ไม่เป็นภาษาอังกฤษที่ดีและเป็นที่ยอมรับ

2. ปัญหาที่เกิดจากการขาดคำภาษาอังกฤษที่ตรงกับศัพท์ธรรม เป็นการยากที่จะหาศัพท์ภาษาอังกฤษ

ที่มีความหมายตรงกับความคิดในเรื่องหลักทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากความแตกต่างในด้านความคิด วัฒนธรรม ตลอดจนศาสนา ดังนั้นในการแปลหลักทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษก็จะเลือกใช้ศัพท์ได้ แต่ความหมายที่คล้ายกับความหมายในภาษาไทย แต่ไม่อาจหาศัพท์ที่ตรงกับความหมายที่ต้องการได้ทีเดียว ซึ่งปัญหาข้อนี้อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดในฉบับแปลได้ ถ้าผู้แปลเลือกใช้ศัพท์ไม่ถูกต้อง

หลักในการแปลหลักพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

1. ควรศึกษาให้เข้าใจในหลักธรรมที่จะแปลให้ถ่องแท้เสียก่อน เข้าใจในเรื่องที่ตนกำลังจะแปลก่อนลงมือแปล มีความรู้พื้นฐานในเรื่องที่กำลังจะแปล

2. ควรตีความหมายของศัพท์ หรือสำนวนให้ถูกต้องโดยใช้ปทานุกรมบาลี-สันสกฤต ไทยและอังกฤษ และเลือกศัพท์ให้ถูกต้อง และใช้พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา

3. ถ้าเป็นพระธรรมเทศนา ซึ่งปกติจะเป็นการอธิบายซ้ำๆ เพื่อย้ำความเข้าใจ ควรตัดทอนและรวบรัดได้บ้าง ไม่ให้เกิดการซ้ำกันมาก ๆ (repetition หรือ redundancy)

4. ต้องตระหนักในปัญหาในการแปลโดยทั่วไป และใช้ภาษาอังกฤษให้สื่อความหมายตามต้องการ

5. แปลให้บรรลุเป้าหมายทั้ง 3 ประการ คือมีความแม่นยำตรงตามต้นฉบับ เนื้อเรื่องสมบูรณ์ มีความเป็นธรรมชาติ และใช้ภาษาเป็นที่ยอมรับ

6. ควรตรวจสอบความถูกต้องในการแปลกับเจ้าของภาษาแปลว่าถูกต้องกับภาษาต้นฉบับหรือไม่

สรุป การแปลหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ยากกว่าการแปลโดยทั่วไป ผู้แปลควรแปลด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ ผู้แปลควรหาความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่ตนเองจะแปลก่อน เมื่อแปลแล้ว ถ้าเป็นเรื่องที่ยากต่อการเข้าใจก็ควรตรวจสอบกับเจ้าของภาษาแปลเพื่อที่จะไม่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

ภาคที่ 2

การแปลคืออะไร

การแปลคือ การถ่ายทอดภาษาหนึ่งหรือภาษาต้นฉบับมาสู่อีกภาษาหนึ่ง หรือภาษาแปลโดยรักษาความหมายเดิมให้ครบถ้วน ตลอดจนท่วงทำนองเขียนและอรรถรส และสื่อความหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนภาษาต้นฉบับ นอกจากนั้นยังใช้ภาษาแปลอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และลักษณะของภาษาแปลนั้น เชม จันทรเชตต์ (2528) กล่าวว่า “สำหรับ ผู้แปลที่มีความสามารถและชำนาญ ข้อความในฉบับแปลจะมีใจความ ตลอดจนจรสชาติ ท่วงทำนองความรู้สึกลึกถึง หรือเหมือนต้นฉบับเดิมที่สุด”

Catford (1965) ให้ความหมายของการแปลว่า

“Translation is an operation performed on language : A process of substituting a text in one language for a text in another.”

“การแปลคือ การกระทำต่อภาษาเป็นกระบวนการที่นำเอาข้อความในภาษาหนึ่งไปแทนที่ข้อความในอีกภาษาหนึ่ง”

Finch (1969) ให้นิยามของการแปลว่า

“Translation consists in producing in the receptor language the closest natural equivalent to the message of the source language, first in meaning and secondly in style”

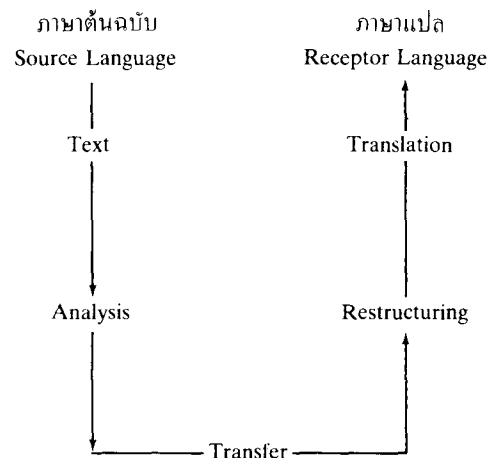
“การแปลเกิดจากการผลิตข้อความในภาษาแปลให้เป็นธรรมชาติที่สุดตรงกับข้อความในภาษาต้นฉบับทั้งในด้านความหมายเป็นลำดับแรก และในด้านท่วงทำนองเขียนเป็นลำดับที่สอง”

การแปลต้องอาศัยทักษะในการอ่านและเขียนอ่านเพื่อความเข้าใจ (เข้าใจเนื้อเรื่อง ความหมายของข้อความในภาษาต้นฉบับ) และเขียนเพื่อถ่ายทอดให้ถูกต้องตามความเข้าใจ ตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนภาษาต้นฉบับ และคงอรรถรสเดิมไว้ นอกจากนั้นการแปลยังต้องการความสามารถของผู้แปลในความรู้ความเข้าใจภาษาถึง 2 ภาษา คือภาษาต้นฉบับและภาษาแปล

เพื่อถ่ายทอดและสื่อความหมายได้ถูกต้องและเป็นภาษาแปลที่ดี นอกจากนั้นยังต้องการความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับซึ่งอาจจะแตกต่างจากภาษาแปล วัฒนธรรมของชาติผู้เขียนจะแสดงออกหรือแฝงอยู่ในข้อเขียนของเขาเสมอ ถ้าผู้แปลขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับแล้ว เขาอาจจะแปลหรือตีความหมายของภาษาต้นฉบับผิดไปได้

กระบวนการแปล

Finch (1969) ให้แผนภูมิของกระบวนการแปลไว้ดังนี้

กระบวนการแปลเริ่มต้นจากศึกษาและวิเคราะห์ภาษาต้นฉบับ วิเคราะห์โครงสร้างทางไวยากรณ์ส่วนประกอบของประโยคเพื่อตีความหมาย วิเคราะห์ศัพท์และสำนวนเพื่อหาความหมายที่ถูกต้อง ทั้งความหมายตรงและความหมายนัยประหวัด ต่อมาจึงถ่ายทอดและเรียบเรียงใหม่ในภาษาแปลให้ถูกต้องตามภาษาต้นฉบับ หลังจากนั้นจึงปรับแต่งภาษาแปลให้เป็นธรรมชาติตามลักษณะของภาษาแปลนั้น ถ้าต้องการให้การแปลนั้นสมบูรณ์ควรมีการตรวจสอบภาษาแปลซึ่งจะทำได้โดยให้เพื่อนร่วมงานอ่านหรือบุคคลผู้อยู่ในกลุ่มผู้อ่านตรวจสอบความเข้าใจ ผู้แปลอาจจะตั้ง

คำถามให้ตอบ คำถามนั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับใจความสำคัญ หรือจุดใดจุดหนึ่งโดยเฉพาะก็ได้

วัตถุประสงค์ในการแปล

ปัจจุบันนี้การแปลได้เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตของคนไทยมากขึ้น การแปลเข้ามามีบทบาทในด้านวิชาการและการสื่อสารต่างรูปแบบ มีการแปลหนังสือตำราจากซีกโลกตะวันตกเป็นภาษาไทย เพื่อการศึกษาและเผยแพร่ มีการแปลข่าวสารต่าง ๆ จากต่างประเทศเพื่อเสนอแก่มวลชนเพื่อความรู้อีกด้วย

เหตุผลในการแปลในประเทศไทยมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลและความรู้ซึ่งอยู่ในรูปของภาษานานาชาติ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

2. เพื่อให้ข้อมูลแก่ต่างชาติ เช่น นักธุรกิจ นักท่องเที่ยว หรือที่ปรึกษา จึงเกิดการแปลภาษาไทยเป็นภาษานานาชาติขึ้น

3. เพื่อให้ความรู้แก่นักศึกษาระดับอุดมศึกษา จึงเกิดการแปลตำราจากซีกโลกตะวันตกซึ่งมีพัฒนาการในด้านวิชาการมากกว่าประเทศไทย

4. เพื่อให้ความรู้หรือเผยแพร่ข่าวสารทั่วโลกแก่มวลชนโดยผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ จึงจำเป็นต้องแปลข่าวสารจากส่วนต่าง ๆ ของโลกมาเป็นภาษาไทยเพื่อเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไปซึ่งมีความรู้ในระดับต่าง ๆ กัน

5. เพื่อให้ความบันเทิงแก่มวลชน จึงเกิดการแปลเป็นไทย อาทิเช่น นวนิยายและบทประพันธ์ซึ่งเขียนเป็นภาษาต่างประเทศ แปลบทภาพยนตร์และโทรทัศน์เป็นภาษาไทย ซึ่งนอกจากเพื่อความบันเทิงแล้วยังเป็นธุรกิจชนิดหนึ่งอีกด้วย

เป้าหมายของการแปล

เป้าหมายของการแปลที่นักแปลควรจะยึดถือและให้งานแปลบรรลุถึงมีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความแม่นยำ คือภาษาแปลที่แม่นยำตรงกับภาษาต้นฉบับทั้งในด้านเนื้อหา วัตถุประสงค์และรสชาติ เช่น ภาษาต้นฉบับเป็นเรื่องขำขัน ภาษาแปลก็จะต้องทำให้ผู้อ่านขบขันได้เช่นกัน ข้อความจะต้องครบถ้วนตามภาษาต้นฉบับ

2. ความเป็นธรรมชาติ หมายถึงภาษาแปลมีลักษณะถูกต้องเป็นธรรมชาติตามลักษณะภาษาแปลนั้น การลอกเลียนโครงสร้างของภาษาต้นฉบับซึ่งต่างกับภาษาแปล ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมชาติขึ้น เช่น ภาษาไทย กับภาษาอังกฤษมีการใช้กาลที่ต่างกัน ถ้าในการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ผู้แปลพยายามลอกเลียนกาลซึ่งไม่มีใช้ในภาษาไทย ภาษาแปลนั้นจะไม่เป็นธรรมชาติ หรือในภาษาไทยไม่นิยมเขียนประโยคยาว ๆ ถ้าแปลภาษาอังกฤษซึ่งมีประโยคยาวหนึ่งย่อหน้า 5-10 บรรทัด โดยไม่แบ่งประโยค การแปลนั้นก็จะเป็นไม่เป็นธรรมชาติ

3. ความเป็นที่ยอมรับ คือภาษาแปลเป็นที่ยอมรับของผู้อ่าน ควรจะนึกถึงผู้อ่านในด้านระดับการศึกษา อายุ อาชีพ ความรู้ในเรื่องที่แปล วัฒนธรรม ตลอดจนทัศนคติ และแปลให้สื่อความหมายและให้ความเข้าใจต่อผู้อ่านกลุ่มนั้น ๆ เช่น ถ้าแปลให้นักวิชาการอ่านก็อาจใช้ศัพท์ทางวิชาการ ถ้าแปลให้บุคคลทั่วไปอ่านต้องใช้คำอธิบายธรรมดาที่เข้าใจได้

ประวัติของการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

การแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยนั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพวกสอนศาสนาได้พิมพ์หนังสือคำสอนคริสต์ศาสนาเป็นภาษาไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็มีการพิมพ์หนังสือคำสอนศาสนาคริสต์ขึ้นอีก และในรัชกาลที่ 4 มีการตั้งตัวทางการศึกษา มีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ มีการสอนแปลเป็นทางการขึ้น

การแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเริ่มแพร่หลายมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีผู้รู้ภาษาอังกฤษมากขึ้น กิจการพิมพ์รุ่งเรืองขึ้นมีผู้มีการศึกษามากขึ้น จึงมีการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยหลายสาขา เช่น ข่าวสาร บทความ นวนิยาย นิทาน บทละคร เป็นต้น

ในรัชกาลปัจจุบันคือ สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 การแปลก็แพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากความเจริญในด้านการศึกษา การศึกษาธิการพิมพ์ มีการแปลหนังสือประเภทต่าง ๆ

จากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ตลอดจนมีการแปลภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ การแปลเกิดเป็นอาชีพและธุรกิจชนิดหนึ่ง เมื่อการแปลเป็นอาชีพขึ้น จึงมีการสอนแปลในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกแห่ง เพื่อเตรียมตัวนิสิตนักศึกษาให้ประกอบอาชีพในด้านสื่อสารมวลชน และธุรกิจอื่น ๆ นับว่าในรัชกาลนี้ การแปลมีพัฒนาการสูงมาก มีการแปลทุกประเภท อาทิเช่น ข่าวสาร บทความ สารคดี ขำขัน บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ บทละคร นวนิยาย นิทาน เรื่องสั้น บทความทางวิชาการ สุทรพจน์ สารหลักศาสนา ร้อยแก้ว สุภาษิต

ยิ่งไปกว่านั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงสนพระทัยในงานแปลและทรงงานแปลไว้หลายเล่ม*

ปัญหาในการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย และภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ปัญหาในการแปลภาษาอังกฤษเป็นไทย และภาษาไทยเป็นอังกฤษนั้นเกิดจากความแตกต่างระหว่างภาษาทั้งสองภาษาในด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์บางเรื่อง ในด้านความหมายของคำ และในเรื่องวัฒนธรรม ซึ่งนักแปลทั้งหลายควรสำรวจไว้

1. ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างของภาษาอังกฤษกับภาษาไทยที่ต่างกัน ที่สำคัญมีในเรื่องดังต่อไปนี้

1.1 กาล (Tense) ภาษาอังกฤษมีกฎการใช้กาลอย่างเคร่งครัด ในการเขียนประโยคซึ่งเกิดขึ้นในปัจจุบัน อดีต และอนาคต จะต้องใช้กาลให้ถูกต้องกับการกระทำที่เกิดขึ้นในเวลานั้น ๆ

- ในภาษาไทยตามหลักไวยากรณ์เรามีกาลใช้ครบตามแบบภาษาอังกฤษเนื่องจากเราลอกเลียนกาลของภาษาอังกฤษมาใช้เมื่อไม่นานมานี้เอง ส่วนในการพูดหรือการเขียนในชีวิตจริงแล้วภาษาไทยมีกาลใช้เพียงไม่กี่แบบ การกระทำซึ่งเกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตจะถูกกำกับด้วยวิเศษณ์ หรือปริบทเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น

- เมื่อวานนี้ฉันไปดูหนังมา กริยาเป็นปัจจุบันกาล แต่แสดงถึงการกระทำในอดีต แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษ จะต้องใช้กริยาเป็นอดีต มิฉะนั้นประโยคจะผิดไป

- Yesterday I went to the movie.

หรือ วันพฤหัสบดีไปดูหนังกันใหม่ กริยาเป็นปัจจุบันกาล แต่ปริบทแสดงว่าเหตุการณ์ยังไม่เกิดขึ้น เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษจึงต้องใช้ชื่อนาศกาล

- Shall we go to the movie on Thursday?

ในทางตรงกันข้ามเมื่อแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ก็จะต้องแปลให้เป็นภาษาไทยที่ใช้กันจริงๆ มิใช่แปลตามโครงสร้างภาษาอังกฤษซึ่งต่างกับภาษาไทยว่า

- เมื่อวานนี้ฉันได้ไปดูหนัง

- วันพฤหัสบดีเราจะไปดูหนังกันใหม่ เป็นการแปลซึ่งไม่ดีไม่เป็นไปตามธรรมชาติ

1.2 วาก (Voice)

ภาษาอังกฤษมักจะใช้ Passive voice ถ้าต้องการเน้นประธานซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ แต่ภาษาไทยไม่นิยมใช้ Passive voice นอกจากนั้นภาษาไทยยังไม่นิยมใช้คำว่า ถูก ซึ่งเป็นคำแปลของ Passive voice กับกริยาที่เป็นเรื่องดีทั้งหลาย ฉะนั้นในการแปล Passive voice จึงต้องระมัดระวังในเรื่องการใช้คำว่า ถูก สำหรับกริยาที่เป็นเรื่องที่ดีทั้งหลายถ้าอยู่ใน Passive voice จะแปลว่า ได้รับ หรือบางครั้งผู้แปลอาจกลับเป็น Active voice ก็ได้แล้วแต่ความนิยมใช้ในภาษาไทย

เปรียบเทียบ

He was promoted.

เขาได้เลื่อนตำแหน่ง

The button must be pressed twice.

ต้องกดปุ่มนี้สองครั้ง

เปลี่ยนเป็น Active voice

He was punished by the teacher.

เขาถูกครูทำโทษ

1.3 คำนำหน้านาม (Articles)

ภาษาไทยไม่มีคำนำหน้านามใช้ แต่ภาษาอังกฤษมีใช้ การใช้คำนำหน้านามในภาษาอังกฤษยังใช้

* ดูได้ในบทความเรื่อง “พระอัจฉริยภาพในด้านภาษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” โดย คุณกัญญา ธรรมมงคล หน้า 1-34 วารสารภาษาปริทัศน์ฉบับเดียวกันนี้

ตามคำนามที่นับได้และนับไม่ได้อีกด้วย ฉะนั้นในการแปลภาษาไทยเป็นอังกฤษจำต้องระวังในเรื่องนามที่นับได้และนับไม่ได้ และเมื่อแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยแล้วยังต้องแปลคำนำหน้านามตามความหมายอีกด้วย

The students were forced back to class.

นักศึกษาเหล่านั้นถูกบังคับให้กลับเข้าชั้นเรียน

1.4 การใช้สรรพนาม (Personal Pronoun)

การใช้สรรพนามแทนชื่อผู้พูด หรือแทนชื่ออีกผู้หนึ่งในภาษาอังกฤษมีใช้จำกัด แต่ในภาษาไทยใช้สรรพนามต่างกันตามยศศักดิ์หรือฐานะของผู้นั้น รวมทั้งวัยวุฒิหรือบางครั้งก็ตามกาลเทศะประกอบด้วย เช่น คำว่า you

ถ้าใช้กับผู้ใหญ่ จะต้องแปลว่า ท่าน

ถ้าใช้อย่างสุภาพ จะต้องแปลว่า คุณ

ถ้าใช้กับเพื่อน อาจจะต้องแปลต่าง ๆ กัน

เช่น เธอ แก ลื้อ เป็นต้น

ถ้าใช้สรรพนามกับพระมหากษัตริย์หรือราชวงศ์ และสมเด็จพระสังฆราชก็ต้องใช้คำราชาศัพท์ซึ่งต่างกันไปตามลำดับชั้นของพระราชาศัพท์

1.5 โครงสร้างทางไวยากรณ์แบบเดียว แต่มีความหมายหลายอย่าง เช่น

a book on the floor

– หนังสือบนพื้น

a book on mathematics

– หนังสือเกี่ยวกับคณิตศาสตร์

a book on sale

– หนังสือลดราคา

2. ความสั้นยาวของประโยคในภาษาอังกฤษและภาษาไทย ภาษาอังกฤษใช้ประโยคสั้นยาวต่างกัน บางครั้งประโยคในภาษาอังกฤษยาวถึงหนึ่งย่อหน้า 5-10 บรรทัด แต่ในภาษาไทยไม่นิยมเขียนประโยคยาว ๆ แบบนั้น และในการแปลประโยคภาษาอังกฤษยาว ๆ ถ้าแปลโดยไม่แบ่งเป็นประโยคสั้น ๆ จะทำให้เข้าใจยากและไม่สะดวก ผู้แปลจึงควรต้องระมัดระวังในเรื่องนี้

3. คำศัพท์ภาษาอังกฤษคำเดียวอาจแปลได้หลายความหมาย ในการแปลต้องดูบริบทประกอบจึงจะแปลได้ถูกต้อง เช่น คำว่า turn out มีความหมายต่าง ๆ กัน เช่น

turn out of a position แปลว่า ออกจากหน้าที่

turn out forte meeting แปลว่า มาประชุม

turn out the gas แปลว่า ดับกาซ

The weather turns out

to be fine แปลว่า อากาศดี

turn out the drawer แปลว่า เทลิ้นชัก

4. ความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรม

วัฒนธรรมก็คือ แบบอย่างของพฤติกรรมซึ่งถ่ายทอดกันไปทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะการแต่งกาย การทักทาย การรับประทานอาหาร วัฒนธรรมเกี่ยวกับบ้านเรือน และอื่น ๆ

วัฒนธรรมความเชื่อ หรือความนิยมจะแฝงอยู่ในข้อเขียนต่าง ๆ เสมอ ถ้าผู้แปลไม่เข้าใจวัฒนธรรมของผู้เขียนภาษาต้นฉบับ เขาก็อาจจะแปลผิดไปได้ เนื่องจากวัฒนธรรมของชาติต่างก็มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

ตัวอย่าง ในภาษาไทยจะมีคำลงท้ายประโยคเพื่อแสดงความสุภาพหรืออื่น ๆ เช่น ค่ะ หรือ ครับ จ๊ะ และอื่น ๆ มักจะไม่พูดห้วน ๆ ดังนั้นถ้าแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยก็ต้องใช้คำลงท้ายให้ถูกกับบุคคลและกาลเทศะอีกด้วย เช่น ถ้าภรรยาถามสามี “At what time will you go to work?” ถ้าพูดอย่างไรเพราะก็ต้องแปลว่า “คุณจะไปทำงานกี่โมงคะ”

หรือในภาษาอังกฤษเมื่อได้รับการแนะนำอาจทักทายด้วยประโยคว่า How are you? แต่ประโยคนี้อาจแปลว่า “สบายดีหรือ” ได้ด้วย ฉะนั้นผู้แปลจึงควรระวังว่าเมื่อใดจะแปลว่า “สวัสดิ์” หรือเมื่อใดจะแปลว่า “สบายดีหรือ”

ปัญหาในการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

1. ในการแปลภาษาไทยเป็นอังกฤษนั้น ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการเลือกใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษสาเหตุเนื่องจาก

1.1 คำศัพท์ในภาษาอังกฤษมีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่การใช้ต่างกัน แต่ในภาษาไทยอาจแปลเหมือนกัน ถ้าผู้แปลไม่มีความรู้ในความแตกต่างกันระหว่างศัพท์ในกลุ่มนั้น อาจจะได้เลือกใช้คำศัพท์ผิดได้ เช่น protect - prevent - ภาษาไทยแปลว่าป้องกัน แต่ภาษาอังกฤษ protect หมายถึง ป้องกันสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลจากอันตราย ส่วน prevent จะหมายถึง ป้องกันไม่ให้อันตรายเกิดขึ้นกับผู้ใดหรือสิ่งใด การใช้ก็ต่างกัน หรือคำว่าเก่า used - old - antique - หรือ secondhand การใช้ก็ต่างกันไป

1.2 คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีตัวสะกดคล้ายกัน หรือเสียงคล้ายกัน ถ้าผู้แปลไม่มีความแม่นยำในภาษาอังกฤษก็อาจเลือกใช้คำผิดได้ เช่น

contact	–	contract
stationary	–	stationery
complement	–	compliment
loose	–	lose

2. โครงสร้างภาษาอังกฤษที่เป็นปัญหา

2.1 คำกริยาที่เติม -ing หรือ -ed เพื่อทำหน้าที่เป็นคุณศัพท์ เช่น ถ้าจะแปลประโยคว่า หนังสือเล่มนี้น่าสนใจ

The book is interesting. ถูก

The book is interested. ผิด

เขาตื่นเต้น

He is excited. ถูก

He is exciting. ผิด

2.2 โครงสร้างของประโยคที่กริยาบางตัวมีกฎการใช้ว่า ถ้ามีกริยาซ้อนจะต้องตามด้วย to-infinitive, verb - ing หรือ simple form ผู้แปลจะต้องจำได้ว่ากริยาใดตามด้วยกริยาซ้อนในรูปใด to + verb, verb + ing หรือ verb without to ผู้แปลจะต้องมีความรู้และแม่นยำในการใช้ เช่น

make ตามด้วย simple form ถ้ามีกรรม

I made him work.

แต่ He was made to work. ตามด้วย to-infinitive ถ้าอยู่ในรูปกรรมจาก หรือ stop อาจตามด้วย -ing หรือ to แต่ความหมายต่างกัน เป็นต้น

He stopped working.

– เขาหยุดทำงาน

He stopped to work.

– เขาหยุดเพื่อจะทำงาน

2.3 บุรพบทก็เป็นปัญหาในการแปล เพราะกริยาภาษาอังกฤษต้องการบุรพบทต่างๆ กัน และการแปลไม่ได้แปลเหมือนกับที่บุรพบทนั้นอยู่โดดๆ เช่น เขาตกใจเรื่องข่าว

He was shocked at the news.

shocked ต้องตามด้วย at และ at ในที่นี้ไม่ได้แปลว่าที่

เธอพอใจเสื้อใหม่ของเธอมาก

She was pleased with her new dress.

pleased ตามด้วย with หรือ at และ with ในที่นี้ไม่ได้แปลว่า กับ

3. ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างของภาษาที่ต่างกัน ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

4. ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือศาสนา บางครั้งเมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วทำให้ยากแก่ความเข้าใจ ปัญหาในเรื่องนี้จะเกิดขึ้นมากในการแปลสุภาษิต คำพังเพย หรือสำนวนบางอย่าง คำอุปมาอุปมัย หรือเรื่องขำขัน ความคิดเห็นของคนไทยและชาวตะวันตกจะแตกต่างกันในเรื่องนี้ ซึ่งในการแปลเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ถ้าแปลตรงตัวบางครั้งอาจไม่สื่อความหมายตามที่ผู้เขียนต้องการ ผู้แปลต้องหาทางเปรียบเทียบกับความคิดหรือสำนวนของชาวตะวันตก หรือต้องแปลโดยการอธิบาย เป็นต้น

เช่น สำนวนไทยว่า ขาวเหมือนสำลี

แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษควรใช้ว่า as white

as snow มิใช่ as white as cotton

โง่เป็นควาย ควรแปลว่า

as stupid as a donkey.

ใจปลาดิว ควรแปลว่า

chicken - hearted.

ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ควรแปลว่า

stand on your own feet.

การสอนแปล

ปัจจุบันนี้ได้มีวิชาแปลสอนตามสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไป เนื่องจากเป็นที่ตระหนักกัน ดีถึงความสำคัญของการแปลในวงการอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนวงการศึกษ

ในการสอนแปลให้ได้ผลดี ครูควรเตรียมพื้นความรู้ ที่ดีในภาษาต้นฉบับและภาษาแปลเสียก่อน เนื่องจาก ผู้แปลต้องมีความรู้ที่จะเข้าใจภาษาต้นฉบับ และต้อง มีความสามารถที่จะถ่ายทอดและใช้ภาษาแปลได้อย่าง ถูกต้องและเหมาะสม ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นนักแปลควร จะมีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดีถึงสองภาษา เมื่อ เริ่มเรียนแปล ผู้เรียนจะต้องรู้และตระหนักถึงปัญหา ในการแปลและปัญหาในความแตกต่างระหว่างภาษา

ทั้งสองภาษา เพื่อจะได้ระวังไม่ให้เกิดปัญหาเหล่านั้นเกิดขึ้น ในการแปลของตน นอกจากนั้นยังจะต้องระวังปัญหา ความแตกต่างในด้านวัฒนธรรม ความคิด หรือความเชื่อ ของบุคคลที่เป็นเจ้าของภาษาต้นฉบับและภาษาแปล อีกด้วย ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การแปลประเภทต่าง ๆ เช่น การแปลข่าว การแปลบทความ การแปลเรื่องสั้น นวนิยาย หรือเรื่องข่าวสั้นต่าง ๆ และรู้วัตถุประสงค์ของ การแปล การใช้ภาษา สำหรับการแปลแต่ละประเภท ซึ่งแตกต่างกัน และที่สำคัญที่สุดที่จะปลูกฝังทักษะ ในการแปลก็คือ การฝึกมาก ยิ่งฝึกฝนมากก็ยิ่ง ปลูกฝังทักษะในการแปลให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น และยังเห็น ตัวอย่างการแปลชนิดต่าง ๆ มากก็จะรู้วิธีที่จะแปลได้เร็ว และดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ เล่ม 2. องค์การค้ำของคุรุสภา, พ.ศ. 2504
- เชวง จันทระเชตต์. การแปลเพื่อการสื่อสาร. บริษัทโรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2528
- มทนา ดวงรัตน์. คู่มือแปลไทยเป็นอังกฤษ. จุฬาลงกรณ์มหา- วิทยาลัย, 2523
- Alabaster Henry. *The Wheel of Law-Buddhism*. Delhi : Indological Book House, 1972.
- Finch, C.A., *An Approach to Technical Translation*. Pergamon Press, 1969.
- Nida, Eugene A. Essays. Anwar S. Dil selected and intro- duced. *Language Structure and Translation*. Stand- ford California : Stanford University Press, 1975.
- Visakha Puja. Annual Publication of The Buddhist Associa- tion of Thailand Under Royal Patronage. Bangkok : 1974.
- ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรี นฤนาถ. โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2512.